

УДК 657

О. В. Костюнік,
к. е. н., доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту,
Національний авіаційний університет, м. Київ
К. П. Павлюк,
студентка, Національний авіаційний університет, м. Київ

КЛАСИФІКАЦІЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

O. Kostynik,
candidate of Economic Sciences, associate professor, department of finance, accounting and auditing,
National Aviation University, Kiev
K. Pavliuk,
student, National Aviation University, Kiev

CLASSIFICATION OF DEBT RECEIVABLES

У статті проаналізовано та удосконалено існуючі підходи до класифікації дебіторської заборгованості підприємства з метою ефективного управління заборгованістю та максимізацією прибутку.

This paper analyzes and extending existing approaches for the classification of accounts receivable enterprise for effective debt management and profit maximization.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, довгострокова дебіторська заборгованість, поточна дебіторська заборгованість, сумнівна заборгованість, безнадійна заборгованість.

Key words: accounts receivable, long-term receivables, current receivables, doubtful debts, hopeless debt.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Для організації обліку та аналізу розрахунків з дебіторами важливе місце посідає класифікація дебіторської заборгованості. Теоретичною основою для проведення класифікації дебіторської заборгованості для цілей бухгалтерського обліку в Україні є Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість", згідно з яким дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову та поточну. На нашу думку, такий поділ є надто спрощеним і навіть суперечливим. Наведена класифікація не дозволяє повною мірою врахувати всі якісні характеристики дебіторської заборгованості та не задовольняє в повному обсязі потреби користувачів при складанні фінансової звітності. Адже від правильної класифікації дебіторської заборгованості, а також від правильно обраних класифікаційних ознак залежатиме не лише порядок її обліку взагалі чи окремого її складника, а й ефективності управління нею.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням питання класифікації дебіторської заборгованості займалися і вітчизняні, і зарубіжні вчені, зокрема: Ф. Бутинець, І. Білик, І. Бланк, А. Волостникова, П. Кватирка, Н. Ценклер, Н. Хрущ, Ю. Бригхем та М. Ерхардт. На думку Ф.Ф. Бутинця, поточна дебіторська заборгованість за можливістю погашення класифікується за трьома напрямками: нормальна, сумнівна, безнадійна. В його праці обґрунтовано перехід дебіторської заборгованості з одного стану в інший. А. Бланк, розглядаючи проблеми управління дебіторською заборгованістю, виділяє п'ять груп дебіторської заборгованості за об'єктами, щодо яких виникли зобов'язання. А.Ю. Волостникова виділяє ще додаткові класифікаційні ознаки, які більш детально розкривають вид діяльності підприємства, що має таку заборгованість, а також такі функції підприємства як планування та контроль дебіторської заборгованості.

Таблиця 1. Класифікація дебіторської заборгованості за А.Ю. Волостниковою

№	Класифікаційна ознака	Види дебіторської заборгованості
1	За тривалістю	1) довгострокова; 2) короткострокова
2	За терміном виконання зобов'язань	1) поточна; 2) прострочена
3	За характером діяльності організації	1) за основною діяльністю; 2) за фінансовою діяльністю; 3) за інвестиційною діяльністю
4	За видами дебіторів	1) покупців і замовників; 2) дочірніх організацій; 3) працівників організації; 4) бюджету і позабюджетних фондів; 5) інших дебіторів
5	За доцільністю утворення	1) виправдана; 2) не виправдана
6	За регулярністю проведення угод	1) від регулярних угод; 2) від нерегулярних угод
7	За якісним складом	1) нерасальна для стягнення; 2) сумнівна; 3) надійна
8	За можливістю поступки прав вимоги	1) заборгованість, яку можна передати за договором; 2) заборгованість, яку заборонено передавати
9	За забезпеченістю гарантіями	1) забезпечена; 2) незабезпечена
10	За ступенем ризику	1) з високим ризиком; 2) з середнім ризиком; 3) з низьким ризиком
11	За можливістю планування	1) запланована; 2) незапланована
12	За можливістю контролю	1) контрольована; 2) неконтрольована

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою даної статті є аналіз запропонованих на сьогодні класифікаційних ознак дебіторської заборгованості, визначення проблемних аспектів в існуючих класифікаціях.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Розглядаючи дебіторську заборгованість, не можна не помітити наявності різноманіття її видів. Від того, наскільки правильно здійснено поділ та класифікацію об'єктів обліку, а також від того, наскільки правильно обрано класифікаційні ознаки, може залежати і сам порядок обліку як групи, так і окремого об'єкта. Поділ повинен бути заснований на економічному критерії і виходячи з економічного та цільового призначення речей.

Наукова класифікація є методом дослідження множини об'єктів шляхом їх поділу на класи (групи) за відповідною загальною ознакою, представляє собою спосіб пізнання сутності, змісту, ступеня схожості і різниці об'єктів.

Класифікація — розподіл, рознесення об'єктів, назв по класам, групам, розрядам, при якому в одну групу влучають об'єкти, що володіють будь-якими загальними ознаками. Виходячи з запропонованого визначення, вважаємо обґрунтованим трактувати класифікацію дебі-

торської заборгованості як угруповання розрахунків з дебіторами за якоюсь ознакою в залежності від мети, для досягнення яких вона проводиться.

У більшості країн існують лише загальні правила щодо класифікації дебіторської заборгованості, які носять рекомендаційний, а не директивний характер. Рішення про порядок розміщення різних видів дебіторської заборгованості в балансі та ступінь деталізації цих статей приймає сама компанія, і, відповідно, у різних компаній склад та структура дебіторської заборгованості в балансі будуть різними, на відміну від українського балансу, який жорстко регламентує форму надання цієї статті.

Однак у загальному вигляді, за очікуваними термінами погашення, які встановлюються в договорах, у більшості країн заборгованість поділяється на поточну дебіторську заборгованість, тобто ту, яка повинна бути погашена протягом одного року чи операційного циклу (залежно від того, який період довше), і непоточну (довгострокову) заборгованість, яку в окремих країнах поділяють на середньострокову та довгострокову. Міжнародні стандарти передбачають лише одне обмеження — "протягом одного року".

Згідно з П(С)БО 10 дебіторська заборгованість також поділяється на довгострокову і поточну:

Таблиця 2. Класифікація дебіторської заборгованості

№	Класифікаційна ознака	Вид дебіторської заборгованості
1	За строком	- довгострокова; - поточна
2	За об'єктами, щодо яких виникли зобов'язання	- за товари; - за послуги; - за продукцію; - за нетоварними операціями
3	За контрагентами	- покупців і замовників; - дочірніх організацій; - працівників організації; - бюджету і позабюджетних фондів; - інших дебіторів
4	За ступенем вірогідності погашення	- сумнівна; - безнадійна
5	За причинами виникнення	- виправдана; - не виправдана
6	За забезпеченістю	- забезпечена; - незабезпечена

— довгострокова дебіторська заборгованість — це заборгованість, яка не виникає в ході нормального операційного циклу і буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу. Тобто довгострокова заборгованість в основному не пов'язана з операційною діяльністю.

— поточна дебіторська заборгованість (корткострокова) — це заборгованість, що виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена в ході протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Таким чином, якщо заборгованість, що виникла, не пов'язана з операційним циклом, але передбачається, що вона буде погашена в термін менший дванадцяти місяців, то така заборгованість визнається поточною.

У міжнародних стандартах дебіторську заборгованість поділяють на ініційовану підприємством та неініційовану. Ініційована дебіторська заборгованість означає її придбання підприємством як участі у позиції, наданій іншим позикодавцем за умови, що підприємство фінансує цю позику на дату, коли її ініціює цей інший позикодавець. Не ініційована дебіторська заборгованість класифікується як утримувана до строку погашення, наявна для продажу або утримувана для операцій. Також відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку підприємство індивідуально визначає та відносить поточну дебіторську заборгованість до тієї чи іншої групи. При цьому борги дебіторів можуть бути показані у балансі без поділу їх на групи.

Як вже зазначалось вище, на сьогодні серед вчених-економістів немає єдиного підходу до визначення класифікаційних ознак дебіторської заборгованості. Також немає чіткого по-

ділу ознак заборгованості в нормативних документах.

А. Бланк, розглядаючи проблеми управління дебіторською заборгованістю виділяє лише п'ять груп дебіторської заборгованості:

- за товари, роботи і послуги, термін оплати яких ще не настав;
- за товари, роботи і послуги, неоплачені в строк;
- за векселями отриманими;
- за розрахунками з бюджетом;
- за розрахунками з персоналом.

Дана класифікація розглядає дебіторську заборгованість за об'єктами і якоюсь мірою за сумнівністю погашення. Вона повністю відповідає статтям балансу підприємства. Проте не враховує інших вагомих факторів, що визначають дебіторську заборгованість таких, як вид дебітора, контрольованість боргу та інше. Н.І. Ценклер у своїй класифікації дебіторської заборгованості виділяє з поміж інших додаткові класифікаційні ознаки, які характеризують дебіторів: правовий статус, місцезнаходження, галузь, до якої належить дебітор, фінансовий стан.

А.Ю. Волостникова, в свою чергу, виділяє такі класифікаційні ознаки дебіторської заборгованості (табл. 1).

Дана класифікація досить широка і враховує аспекти контролю та планування заборгованості. Проте, на нашу думку, необхідно приділити більше уваги об'єктам за якими виникає заборгованість. Доцільним, ми вважаємо, виділити головні класифікаційні ознаки, які будуть сприяти найбільш ефективному управлінню дебіторською заборгованістю на підприємстві. Ми пропонуємо наступну класифікацію (табл. 2).

ВИСНОВКИ

При вивченні економічної літератури з'ясовано, що існує широкий спектр видів дебіторської заборгованості. Розглянувши роботи авторів з бухгалтерського обліку та дослідивши їх праці, ми можемо зробити висновок, що всі вони здійснюють класифікацію дебіторської заборгованості відповідно до П(С)БО 10 і не враховують всіх моментів, що дозволять уникнути недоцільних управлінських рішень. Розроблена нами класифікація узагальнює існуючі на сьогодні класифікації, розкриває економічну природу різних видів дебіторської заборгованості та відповідає структурі бухгалтерського балансу. Вона враховує основні аспекти виникнення та відображення дебіторської заборгованості в звітності, враховує різноманітність контрагентів та об'єктів. Також, ми вважаємо, що все ж право вибору системи класифікації заборгованості необхідно залишити за підприємствами залежно від завдань, які ставить керівництво щодо питань управління дебіторською заборгованістю.

Література:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №10 "Дебіторська заборгованість". Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 №237 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon/rada.gov.ua/laws/show>
2. Бланк І.О. Управління фінансами підприємства / І.О. Бланк, Г.В. Ситник. — К.: КНТЕУ, 2006. — 780 ст.
3. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів. 8-ме вид. доп. і перероб. — Житомир: ПП "Рута". 2009 — 672 ст.

4. Волостникова А.Ю. Проблемы учетно-аналитического обеспечения дебиторской и кредиторской задолженности предприятия: автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. эконом. наук / А.Ю. Волостникова. — М., 2009. — 22 с.

5. Ценклер Н.І. Вдосконалення класифікаційних ознак дебіторської заборгованості та їх значення в підвищенні контрольно-аналітичної функції обліку / Н.І. Ценклер, П.Б. Кватирка // Вісник Хмельницького університету. — 2010. — № 29. — С. 87—90.

References:

1. Ministry of Finance of Ukraine (1999), "Regulations (standards) of accounting", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99> (Accessed 9 September 2013).
2. Blank, I.O. (2006), "Upravlinnia finansamy pidpriemstva" [Financial Management Company], KNTU, Kiev, Ukraine.
3. Butynets', F.F. (2009), "Bukhhalters'kyj finansovyy oblik" [Accounting financial accounting] 8th ed, Ruta, Zhitomyr, Ukraine.
4. Volostnykova, A. Y. (2009), "Problems of accounting and analytical software receivables and accounts payable", candidate of Economic Sciences, Thesis, Accounting, St. Petersburg University of Economics and Finance, St. Petersburg, Russia.
5. Cenkler, N.I. and Kvatyryka, P.B. (2010), "Improvement of classifications of receivables and their value in improving the control and analytical accounting functions", Visnyk Khmel'nyts'koho universytetu, vol. 29, pp. 87—90.

Стаття надійшла до редакції 30.04.2014 р.

ПЕРЕДПЛАТА

ВИДАННЯ МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ З БУДЬ-ЯКОГО МІСЯЦЯ!

— ЧЕРЕЗ РЕДАКЦІЮ (ТЕЛ. 458-10-73);

— ЧЕРЕЗ ДП "ПРЕСА"
(У КАТАЛОЗІ ВИДАНЬ УКРАЇНИ);

— ЧЕРЕЗ ПЕРЕДПЛАТНІ АГЕНТСТВА: "САММІТ", "ІДЕЯ", "БЛІЦІНФОРМ", "KSS", "МЕРКУРІЙ", "ПРЕСЦЕНТР", "ВСЕУКРАЇНСЬКА ПЕРЕДПЛАТНА АГЕНЦІЯ", "ФЛОРА", "ПЕРІОДИКА", "КОБЗАР", "ДІАДА", "ДОНБАС ДЕ-ЮРЕ", "ДІЛОВА ПРЕСА", "ФАКТОР"